

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Marcvlfī Monachi Formvlarvm Libri Dvo

Marculfus <Monachus>

Paris, 1635

Ad Veteres Formvlas Secvndvm Legem Romanam.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10644

AD VETER. FORMVL. 619

Huius manumissionis præclarum extat exemplum apud Ennodium Ticinensem episcopum de Gerontio Agapiti seruo, vbi elegantissimum ex B. Augustini sermonibus nondum editis locū adfert eruditissimus Sirmōdus. Est etiam ea de re Aurelianensis inscriptio, quam multi exscripsere, quam tamen posterioris ætatis esse existimo, circa tertiæ regum nostrorum familiæ primordia.

EA TAMEN CONDITIO] Etsi nulla lacunæ nota in Ms. heic apponatur, quædam tamen deesse manifestum est, ea scilicet quæ ad gesta manumissionis de qua agitur pertinent.

AD VETERES FORMVLAS SE-
CVNDVM LEGEM ROMANAM.

DONATIO ECCLESIAE] Donationum CAP. I.
eiusmodi exēpla varia Marcul. tradit li. II.

IN CONDITA ILLA] In designandis locis solent hæ formulæ *condita* vocabulum vsurpare, quod nec apud Marculfum & Incerti auctoris formulas reperitur, nec etiam alibi facile occurrit. Quo nomine certum locum & territorium designari apparet. Sic in donatione Haganonis ad S. Martinum Turonensem cuius particulas antea protulimus. *Fridegiso Abati trado mansum nostram dominicatum, quem extra consortium fratrum in hereditate habemus, in pago Blesensi, in condita ponte Lapidense, in villa Bliderico, &c. partibus S. Martini tradimus cum hominibus ibidem commorantibus, quos colonaris ordine viuere constitimus, &c. Data XVII. KL. Iunij Anno V. HLudouici*

Qq

serenissimi imperatoris. In alio vet. instrumento eiusdem cœnobij, in pago Blesensi, in condita Cabri- niacensi, in loco nuncupante *Aluarias*.

CVM OMNI SVPRAPOSITO] Synodi Meldensis c. xvii. *Vt res ecclesiastica tempore principatus vestri ablata ex integro presentaliter restituatur & restituta conseruetur, sicut tempore aui & patris vestri fuerunt, excepto superposito, quod ad usus possidentium absumptum est.* Suprapositum Græcis ἐπιθήκη. In L. Titia xxxiv. §. Lucius Titius De Legatis II. Βύλομαι αὐτῶν παρ' ἑαυτῆς λαβεῖν χρεῖον. Γὰρ αὐτῶν τῆς ἐπιθήκης αὐτῆς πάσαις. Quæ Papiniano. *Dotēs prædiorum*, L. II. De instruct. & instrument. leg. appellantur etiam *reposita*. L. si mihi Ma- uia xcii. §. vlt. De Legatis III. Enthecā dixit B. Augustinus quicquid nauī imponitur, Sermon. Ad fratres in eremo. Can. Nolo xii. q. i.

CAP. II. MANDATVM] vt superior donatio apud acta publicetur, & insinuetur. Marculfus lib. II. cap. xxxviii. Incert. Auct. cap. LIV.

CAP. III. GESTA] Marculf. lib. II. cap. xxxvii. Incert. Auct. cap. LIV.

VENDITIO] Marcul. lib. II. c. xix. xx. xxi. Incert. Auct. cap. xiv.

CONDITA ILLA] §. cap. I. & passim his formulis.

CAP. V. CALVMNIAM VEL REPETITIONEM] Calumnia vt antea monuimus in veteribus instrumentis & apud Marculfum & alios formularum auctores pro actione accipitur. Inde uertitis vernaculis scriptorib. *calāger*, & antiquissima quæque diplomata calumnam *calange* interpretatur. Rogerius Houedenus Annal. part.

AD VETER. FORMVL. 611

poster. de controuersia inter Castellæ & Nauarræ reges, cuius Hæricus II. Angliæ R. arbiter erat: *Calumnia regis Castellæ. Rex Aldefonsus Castellæ & Toleti conqueritur & petit à rege Sanctio Nauarræ auunculo suo sibi fieri restitutionem, &c. postea, Tunc surrexerunt episcopus Pampelunæ & alij nuntij regis Nauarræ, & nihil eorum quæ ab aduersariis suis proponebantur contradicentes, scriptum quoddam, in quo petitiones & calumnia & allegationes suæ scribebantur protulerunt in hac forma. Calumnia regis Nauarræ. Petit Sanctius rex Nauarræ Cudeio monasterium, montem de Oca, &c.*

OBLIGATIO] Precariæ species est, quæ CAP. VI.
Obnoxio à Marculfo appellatur lib. II. c. IX.

PRECARIA] Marculf. lib. II. cap. V. & XLI. CAP. VII.
Incert. Auét. cap. XXVII. & XLI.

VENDITIO DE SERVO] Marculf. lib. CAP. IX.
II. cap. XXII.

VENDITIO DE SEMETIPSO QV ALI- CAP. X.
TER HOMO LIBER VENVDETVR.]

Quod heic dicitur de libero homine qui seipsum vendit, non omnino conuenit cum iure Romano, de eo qui ad pretium participandum venundari passus est, ideoq. ad libertatem proclamare non potest, nec manumissus pristinam ingenuitatem recipit. L. v. L. Et seruorum XXI. De statu hominum L. VII. De liberale causa, quod etiam in desuetudinem abiisse Græci notant, lib. XXIX. Basilic. Non enim seipsum vendebat, sed ob participationem pretij ab alio venire patiebatur, ignorante emptore: nam si ille sciens liberum emerit, ad libertatem venditus proclamare potest L. Liberis VII. §. Si quis

Q. q. ij

sciens De liberali causa. Heic vero liber homo pretio accepto emptori scienti prudentique seipsum addicit. Quo pertinet insignis locus B. Augustini in Sermone. *Hic mos solet inter ementem vendentemque seruari, ut is qui se alieno cupit dominio mancipare aliquid pretii pro iactura propria libertatis & additione proprie seruitutis à suo consequatur emptore.* Gregor. Turonensis lib. vii. cap. xlv. de fame quæ per Gallias grassabatur, *Graviter tunc negotiatores populum spoliauerunt, ita ut vix vel modium annonæ aut semimodium vini vno triente venundarent: subdebant se pauperes seruitio ut quantulumcumque de alimento porrigerent.* Leg. Baiuar. cap. vi. tit. v. *quamuis pauper sit tamen libertatem suam non perdat nec hereditatem suam, nisi si spontanea voluntate alicui tradere voluerit, hoc potestatem habeat faciendi.* Quinimo & seipsum pignoris loco dare mos erat, Leg. Baiuar. cap. ii. tit. i. *§. Si vero non habet, ipse se in seruitio deprimat & per singulos menses vel annos quantum lucrare quierit, persoluat cui deliquit, donec vniuersum debitum restituat.* Capitul. lib. iii. c. xxix. *Liber qui se loco vadij in alterius potestate commiserit, &c.* Tacitus etiam refert Germanos alexæ ita deditos fuisse, ut extremo ac nouissimo iactu de libertate & de corpore contendant. *Victus, inquit voluntariam seruitutem adit: quamuis iunior, quamuis robustior alligari se ac venire patitur.*

CAP. XI [EPISTOLA COLLECTIONIS] Formula est qua matricularij ecclesiæ alicuius testantur se puerum expositum collegisse, & certo pretio eum vendidisse secundum Legem Romanam. De expositis infantibus varium fuit

ius, nec olim satis certum. Id indicat Plinij ad Traianum consultatio, & eiusdem Traiani rescriptum de his qui liberi nati, expositi, & in seruitute educati sunt, quos vocant *Spei*: de quorum conditione & alimentis cōsultenti Plinio Traianus non putat adsertionem denegandam iis qui ex eiusmodi causa in libertatē vindicabuntur, nec ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum. Tamen propter alimenta quasi vice pignoris retineri potuisse ostēdit M. Quintilliani Declamatio cclxxviii. De exposito quem pater recepit: *Vis, inquit, scire quam pater non fueris, recipere illum nisi soluris alimentis non potuisti, & tibi vt pater esse incipias emendus.* Quo etiam pertinet Diocletiani cōstitutio in L. Pater xvi. C. De nuptiis. Constantinus vero statuit vt qui proiectum de domo voluntate patris vel domini collegerit, ac suis alimentis ad robur prouexerit, eundem retineat sub eo statu quo voluerit, id est siue vt filium, siue vt seruum, nec posse patrem vel dominum repetere L. i. Cod. Th. De expositis. Multo magis si dominus vel patronus exposuerit, omnis repetitio denegatur aduersus eum qui misericordia ductus collegit, L. ii. eod. in qua adiicitur, *si modestes episcopalis subscriptio fuerit subsequuta, de qua nulla penitus ad securitatem possit esse cunctatio.* Extant etiam ea de re varia synodorum decreta. Synodi Arelatensis ii. c. xxxii. *Si expositus ante ecclesiam cuiuscumque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat epistolam. Et si is qui collectus est, intra decem dies quasitus agnitusque non fuerit securus habeat qui collegit. Sanè qui post pradietum tempus*

calumniator extiterit, ut homicida ecclesiastica distributione damnabitur, sicut patrum sanxis auctoritas. Synodi Vasensis, quæ Theodosio iun. & Dioscoro Cofs. habita est, c. ix. De expositis quia collata ab omnib. querela processit, eos non misericordia iam, sed canibus exponi, quos colligere calūniarum metu quamuis infelix à præceptis misericordie mens humana detrectet, id observandum est, ut secundum statuta fidelissimorum Augustorum, piissimorumque principum, quisquis expositum colliget, ecclesiam contestetur, post contestationem colligat. Nihilominus de altari, dominico die, minister annunciet ab ecclesiastico expositum esse collectum: ut intra dies decem ab expositionis die expositum recipiat, si quis se probauerit agnouisse, collectori pro ipsorum x. dierum misericordia prout valuerit ad præsens retribuatur, aut in perpetuum cum Dei gratia, si voluerit possideat. Si quis expositorum hoc ordine collectorum repetitor vel calumniator extiterit ut homicida habendus est. Benedictus Leuita Capitul. lib. vi. c. cxlii. Atque etiam Matiscensis Synodus apud Burchardum iubet, ut à presbyteris illud annuncietur non interficiendos liberos, sed potius alienæ misericordie exponendos, idq. ne puellæ quæ clanculò corruptæ concepissent liberos interficerent. Itaque hæc formula ad executionem cuiusmodi legum & canonum pertinet. Contra tamen Iustinianus definiuit expositos esse liberos & ingenuos, licet serui nati sint, nec vindicari posse ab eo qui exposuit, nec ab eo qui emit vel sustulit, ne ex pietatis officio lucrum faciat. L. iii. Cod. De infant. expositis.

MATRICVLARII] Matriculam pro indice, albo seu notitia, accipi notum est. Præter

innumeras imp. constitutiones quæ eo vocabulo vtuntur, Vegetius De re militari lib. ii. c. v. *punctis milites inscripti & matriculis inserti iurare solent.* Eodem sensu matriculæ ecclesiarum in Testamento B. Remigij dicuntur catalogi pauperum, qui ab vnaquaque ecclesia stipendia recipere soliti erant: *pauperibus duodecim in matricula positus: ante fores ecclesie expectantibus stipem duo solidi vnde se resciant inferantur.* In Testamento Sonnatij Rhem. episcopi apud Flod. lib. ii. c. v. *Ad matriculam Rhemensis ecclesie, nonnulla contulit donaria. Ceteris quoque matriculis vel congregationibus diuersa delegauit munera.* Quem morem apertissime describit Hincmar. ep. vii. cap. xxx. episcopi de matriculariis per singulas ecclesias iuxta facultatem & possibilitatem loci curam adhibeant, ne presbyteri pro locis matricula xenia accipiant, ne suos parentes sanos & robustos in eadem matricula collocent, nec opera ab ipsis matriculariis exigant, non de matriculariis bubulcos & porcarios faciant, sed pauperes ac debiles & de eadem villa de qua decimam accipiunt matricularios faciant. quo loci matricularij dicuntur qui in matricula inscripti sunt, vt etiã apud Greg. Tur. lib. vii. c. xxix. *Nonnulli matriculariorum & reliquorum pauperum pro scelere commisso tectum cellula conantur euertere.* Sed in hoc capite & alibi passim qui in singulis ecclesiis matriculæ pauperum curam agebant & eorum stipendia dispensabant matricularij appellantur, hodie *marguilliers* rerum ecclesie administratores. Matricularios porro custodes ecclesiarum Vandalbertus diaconus interpretatur. Vidit hanc formulam Cuiacius, eiusque partem exscribit

ad Sentent. Pauli lib. v.

AD OSTIA IPSIVS ECCLESIAE] ibi enim exponebantur. Synodi Matiscensis ca. vi. apud Burchardum, decretum est ut unusquisq. presbyter in sua plebe publicè annunciet, ut si aliqua femina clanculo corrupta conceperit, & pepererit, nequaquam diabolo cohortante filium aut filiam suam interficiat, sed quocumque praeualet ingenio ante ianuas ecclesiae partum deportari, ibique poni faciat, ut coram sacerdote in crastinum delatus ab aliquo fidei suscipiatur & nutriatur. Sic & apud Treuiros obseruari testatur Vuandelbertus Diaconus in Vita B. Goaris, cuius verba, quod omnino huic formulæ conueniant subiicere non piguit, quæ eadem notata sunt in eruditissimo Capitul. Glossar. Moris tunc Treuirorum erat, ut cum casu quolibet femina infantem peperisset, cuius nollet sciri parentem, aut certè quem prae inopia rei familiaris nequaquam nutrire sufficeret, ortum paruulum in quadam marmorea concha, qua ad hoc ipsum statuta erat, exponeret, ut in ea cum expositus infans reperiretur existeret aliquis qui eum prouocatus miseratione susciperet & enutrirer. Si quando igitur id contigisset, custodes vel matricularij ecclesiae puerum accipientes, querebant in populo si quis fortè eum suscipere nutriendum & pro suo deinceps habere vellet. Vbi vero ad eam rem offerret sese aliquis, infans qui esset expositus episcopo deferretur, & eius priuilegio auctoritas nutriendi habendique paruuli ei qui à matricularijs susceperat firmabatur.

SANGVINOLENTVM] recens natum, rubentem à matre L. i. Cod. Th. De expositis. L. ii. Cod. De patribus qui filios distrax.

PER TRIDVVM SEV AMPLIYS] Tri-

duum heic exempli causa apponitur. Nam Decem dies præfinitur Synodo Arelatensi II. c. XXXII. & Synodo Vafensi c. IX.

LEGIS ORDINEM] L. I. Cod. Th. De expositis.

EX CORPore THEODOSIANI LIBRI QVINTI] L. I. C. Th. De his qui sanguinolentos emptos vel nutriend. accep. quæ licet de expositis non loquatur, tamen par est ratio & idem ius. Itaq. heic profertur vt appareat vëditionem à matriculariis factam ratam manere, & ex ea emptori ius esse infantem in suo seruitio retinere.

SI QVIS INFANTEM] Non ex verbis Legis, sed ex interpretatione Aniani hæc sententia desumpta est.

INGENVITAS] Manumissionis est formula quæ in ecclesia celebratur, qua de re plura ad Incer. Auct. Formul. cap. VIII. & cap. XVI. Exemplum porrò huiusce manumissionis, huic formulæ plane genuinū ex incerto quodā concilio Toletano exhibet Burch. lib. II. c. XXX. CAP. XII.

EAT PERGAT PARTEM QVAM MALVERIT] Clausula in manumissionibus frequentissima, & certè apud veteres sola ferè libertatis dādæ formula. Apertè id Plautus variis locis declarat, vt in Menæchm. Act v. sc. VII. *Mea quidem herclè causa liber esto, atque abito quo roles, cui seruus Salue mi parrone.* Vnde & ἐλευθερία appellatā Grammatici testantur, quasi ea præcipuè nota libertatis sit quo libuerit proficisci. Nihil enim, inquit Venuleius, multū à specie seruitium differunt, quib. facultas non datur à loco recedēdi. Ideoq. Papinian⁹ eiusmodi cōditione vt in illa

ciuitate domicilium habeat quis, ius libertatis aliquatenus infringi existimabat. L. LXI. §. Titio centum De conditionibus & demonstrat. Burchardus lib. II. cap. XXVI. eandem pergat partem quamcumque volens canonicè elegerit. §. in Formul. Incert. Auc̃. cap. LVI. ea tamen conditione ut eat ubique: quam voluerit partem pergat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus.

CAP.
XVI.

CHARTA IN PVELLAM FACTA]
Marcull. lib. II. cap. XVI.

VIVENTIBVS PATRIBVS INTER FILIOS FAM.] Paulus sentent. lib. II. tit. XIX. Eorum qui in potestate patris sunt, sine voluntate eius matrimonia iure non contrahuntur, sed contracta non solvuntur, contemplatio enim publicæ utilitatis priuatorum commodis præfertur: cui sententiæ interpretationem Anianus seu quis alius adiecit, ex qua huius formulæ verba desumpta videntur. Videndus Cuiacius Obseruat. lib. III. cap. V.

CAP.
XVII.

DONATIO INTER VIRVM ET VXO- REM QUÆ GESTIS SIT ALLIGATA]
Constantinus in L. I. Cod. Th. De sponsalibus. Pater noster nullam voluit liberalitatem valere si actis inserta non esset. Nos etiam inter sponsos quoque ac sponsas omnesque personas eam solam donationem ex promulgata legis tempore valere sancimus, quam testificatio actorum sequuta est. De gestis dictum est ad Marcull. lib. II. c. XXXVII.

SCRIPTVRARVM NECESSE EST TITVLIS ALLIGARI] Anianus ad L. I. Cod. Th. De donat. In conscribendis donationibus hic ordo seruandus est, ut donatio nomen prius contineat donatoris, vel illius cui donatur, deinde res qua de-

natur, siue in agris sicut in mancipiis, siue in quibuslibet rebus atque corporibus nominatim in donatione conscribenda sunt non occultè sed publicè, non priuatim vel secretè, sed aut in tabulis, aut in chartis, aut vbi- cumque legatur facta donatio, &c.

QVIA SECUNDVM LEGEM] hæc superioribus non cohærent, nisi dicas quia pro deinde positum esse.

APVD DONATOREM EA QVÆ DONATA FVERANT REMANEVNT] Verba sunt Aniani seu cuiuscumque alterius ad Pauli Sentent. lib. II. tit. XXIII. Sententia Pauli hæc est. Si inter virum & vxorem donatio facta fuerit, priore defuncto cui donatum est, ad eum res redit qui donauerat. L. Si inter IX. De rebus dubiis. Quod Seueri oratione constitutum est. L. Cum hic status XXXII. §. si ambo. De donation. int. vir. & vxor.

QVARTAM VERO LEGITIMIS HEREDIBVS MEIS RESERVO] Anianus ad L. I. Cod. Th. De donationibus. Quæ tamen omnes donationes superius comprehensa, si modum excesserint lege conscriptum, vnde possint certæ personæ de immodica donatione proponere, hoc est si quartam sibi facultatis suæ donator non reseruauerit, non valebunt. In donationibus etiam inter virum & vxorem Falcidia locum habet. L. Cum hic status XXXII. §. Oratio De donation. int. vir. & vxor. L. In donationibus XII. Cod. Ad Legem Falcidiam.

CVM STIPVLATIONE AQUILIANA] Aquilianæ stipulationis nomen propriè huic rei non conuenit. Per eam namque omnes præ-

cedentes obligationes nouantur, & in stipulatum deducuntur, vt per acceptilationem tolli possint. Sed quia huiusmodi stipulationis vis erat maxima ad firmandum quod agebatur, inde factum arbitror, vt & in aliis actibus mentio fieret Aquilianæ stipulationis.

CAP. LIBELLVS REPVDII] Marculf. lib. II.
XIX. cap. xxx.

CERTIS REBUS ET PROBATA CAUSIS] ex Aniano ad L. I. Cod. Th. De repudiis. In qua Constantinus tres tantum diuortij causas probat, si homicidam vel medicamentarium vel sepulchrorum dissolutorem maritum suum esse fœmina probauerit. Quod si præter hæc tria crimina repudium miserit, vique ad acuculam capitis in domo mariti deponere eam oportet: & præterea deportatur.

CAP. LEX ROMANA EXPOSCIT VT QUI
XX. CVMQVE VXORIS SVÆ NEGOTIVM FVERIT PROSEQVTVS] verba Aniani ad L. IV. Cod. Th. de cognitorib. & procurator. Cui conuenit & alia Constantini constitutio in L. Maritus Cod. De procurator.

CAP. QVICQVID PATER VNVMQVEMQVE
XXI. EX FILIIS VEL NEPOTIBVS HABERE VOLVERIT] j. c. prox. *Quicquid filiis vel nepotibus de facultate patris cognoscitur ordinasse voluntatem eius in omnibus Lex Romana constringit adimplere. Lex quæ heic indicatur constitutio est Constantini L. I. C. Th. De familia eriscunda, huiusmodi conscriptiones inter suos duntaxat heredes valere oportet, paulò post, considerari specialiter voluntatem placet, & obsecundari protinus cum res diuiduntur, nec*

retineri amplius, quam quod singulorum personis delegatur adscriptum, ut & memoria defuncti non violetur parentis, & occasiones litium dirimantur. Id ipsum statuitur in L. vlt. Cod. Familæ erciscundæ, quæ & ipsa Constantini est ad Bassum P. R. P. Sed & olim Papinianus dixerat non videri simplicem donationem, sed potius supremi iudicij diuisionem, cum pater inter filios sine scriptura bona diuisit, & onera æris alieni pro modo possessionum distribuit: L. Si filia xx. §. si pater. Familæ erciscundæ.

EPISTOLA QUALITER NEPOTES IN CAP. LOCO FILIORVM INSTITVNTVR AB AVO] Leg. *filiarum*, de nepotibus enim ex filia

tatum heic agitur. Vix est vt Romana sit obseruatio hoc casu codicillis opus esse, cum nepotes quoque ex filia Iure Romano ad aui successionem admissos constet, licet cum tertiæ partis deminutione: nisi hoc ipsum agatur, vt sine tertiæ deminutione eiusmodi epistola vice codicillorum ad hereditatem aui vocentur. Quæ de re nonnulla diximus ad Marculf. lib. II. c. x. Huius formulæ partem exscribit Cuiacius sub Marculfi titulo ad Nouel. cxviii.

LEX ROMANA] L. i. C. Th. de fam. erciscundæ.

CVM CVRIA PVBLICA] Anianus ad L. CAP. II. Cod. Th. De legitimis hereditat. *adoptiuum*, id est gestis ante Curiam ad filiaturum. XXII.

LEX ROMANA CONSTRINGIT VT QUI TVTORES NOLVERINT ESSE] ex ANIANO IN L. i. Cod. Th. qui petant. CAP. XXIV.

PACTVM INTER PARENTES] Marculf. lib. II. cap. xiv. Incert. Auct. cap. xxxix. CAP. XXV.

LEGEM ROMANAM ORDINANTEM]
 L.VIII. Cod. Th. De pactis & transactionibus.
 Si quis, inquit Arcadius & Honorius, maior an-
 nis aduersus pacta vel transactiones, nullo cogentis ma-
 perio, sed libero arbitrio & voluntate confecta putave-
 rit esse veniendum, vel interpellando Iudicem vel sup-
 plicando Principibus, vel non implendo promissa ea qua
 inuocato nomine Dei omnipotentis, eo auctore solidave-
 rit, non solum inuratur infamia, verumetiam actione
 priuatus, restituta poena, qua pactis probatur inserta,
 earum rerum & proprietate careat, & emolumento,
 quod ex pacto vel transactione illa fuerit consecutus.
 Verba autem quae heic inseruntur Aniani sunt.
 Eadem ferè praefatio adhibetur in veteri in-
 strumento commutationis, quae inter Rober-
 tum Comitem & Actardum Nannetensem
 episcopum facta est regnante Carolo Caluo R.
 Est autem eiusmodi. Commutationes quas leges Ro-
 manae transactiones appellant, inter certas personas fa-
 ctae post legitima tempora, id est xxx. etatis annos ha-
 bentes sub inuocatione nominis Dei & designatione
 Regis inuisiolabiliter permanere decernuntur, quas qui
 soluit & violat ut infamis notatur, & quod accipit com-
 mittit, & summa quae in scripto continetur multatur.
 Igitur placuit atque conuenit inter illustrem virum
 Rotbertum Comitem, necnon & Actardum venerabi-
 lem Nannetensis sedis episcopum, &c. Et fieri placuit
 duas cartolas & bonorum hominum manibus roborata-
 tas. Placuit etiam hoc inserere, ut qui pari suo calum-
 niam ex hoc postmodum vel successori tentauerint in-
 ferre, sub inuocatione diuini nominis, & Regis Karoli,
 inuicem C. cogatur multam persolvere. Actum Bleso
 castro, publice. Signum Rotberti Comitis qui hanc com-

mutationem fieri vel firmare rogauit Ssg. Godobei de cuius beneficio fuit. Data mense Madio Anno xxv. regnante Karolo gloriosissimo Rege.

CONFIRMATIO REGIS, &c.] Marcul. lib. i. c. xxxiii.

CAP. XXVII.

ITEM APENNIS] Incert. Auct. c. xlvi.

CAP. XXVIII.

EDITIO LEGIBVS COMPREHNSA]

CAP. XXIX.

huius capituli duæ sunt partes. Prima continet formulam qua actor qui rem aut locum vindicat aduersario nolente aliter respondere cauet de sumptibus & litis expensis secundum leges soluendis, si actio iniusta reperiatur. Altera pertinet ad inscriptionem quam accusator edere tenetur in causa criminali, per quam se simili poenæ subiicit. Itaque heic editionis nomen cautionem eiusmodi seu declarationem significat.

IN QVADRVPLVM] Singulare est quod heic dicitur appellansem teneri aduersario expensas post appellationem factas in quadruplum refundere si iniusta appellatio fuerit comprobata. Qua autem lege id constitutum fuerit in præfenti non occurrit.

INSCRIPTIONEM DE SVMP TIBVS ET EXPENSIS] Est igitur etiam in actione civili inscriptio, hoc est cautio seu repromissio in iure de impensis ab actore aduersario reddendis, si temerè litigasset.

QVICVMQVE ALIVM] Verba sunt Aniani ad L. xiv. Cod. Th. De accusat. & inscription.

DE HOMICIDII CRIMINE] non in homicidij tantum accusatione, sed cuiuscumque alterius criminis, inscriptionem præcedere

oportet In L. xi. Cod. Th. De accusation. Nul-
 lus inquit secundum iuris per scriptum, crimen quod
 intendere proposuerit exsequatur, nisi subeat inscriptio-
 nis vinculum. Etenim qui alterius famam, fortunas, ca-
 put deniq; & sanguinem in iudicium deuocauerit, sciat
 sibi impendere congruam pœnam, si quod intenderit non
 probauerit. Cui conuenit L. Si cui vii. De accu-
 sation. & L. In causis xvi. Cod. eod. Symma-
 chus lib. x. ep. vlt. Quid habeat conditionis inscriptio
 nostis præ cæteris iuris publici conditores, Imperatores.
 Prouisum est enim ne quis temere in alieni capitis di-
 scrimen irrueret ni se idem prius pœna sponsione
 vinceret. tum subiicit, supererat ut crimine non pro-
 bato in accusatorem formidata reis pœna transiret.
 Formulam autem seu conceptionem libelli in-
 scriptionis tradit Paulus in L. iii. De accusat.

ET SI SERVVM ALIENVM] L. Si quis
 seruos xiii. Cod. De accusation: quæ pars est L.
 xiv. C. Th. eod. ex cuius interpretatione Aniani
 hæc desumpta sunt.

CAP.
 xxx.

RELATIO CVM IUDICIO] Continet
 relationem iudicis qui refert se cum venisset in
 aliquem locum in quo homo interfectus iace-
 bat, & quæstionem de cæde habuisset, ex testib.
 accepisse eum qui interfectus est impetum in
 alterum fecisse & grauiter cæcidisse, adeo vt il-
 le coactus sit vim repellendo eum interficere.
 quod idem cum assereret interfecto, iudex
 pronunciauit vt intra xl. dies manu sua tricesi-
 ma septima in ecclesia iuraret, se necessitate
 compulsus cum aliter vim effugere non pos-
 set eum occidisse quo facto impune ei erit.

SI QVIS AD RAPINAM FACIENDAM]
 Desum-

Desumpta hæc sunt ex l. ii. Cod. Th. Ad legem Corneliam de sicariis, seu potius ex Aniani interpretatione. *Quoties, inquit, ad faciendam raptinam, aliquis aut iter agentem aut domum cuiuslibet noturnus expoliator adgreditur, huiusmodi personis, quæ vim sustinent, damus etiam cum armis licentiam resistendi, & si pro temeritate sua occisus fuerit ille, qui venerit, mors latronis ipsius à nemine requiratur.*

QVI AD IPSOS VCCOS CVCVRRE-
ANT] Vccos accipio pro ictibus, coups.

LIVORES VEL CAPVLATURÆ] Marc-
culf. lib. i. cap. xxix. Capulare vero truncare est,
exscindere vel frangere, Vet. gloss. apud Pithœ-
um ad leg. Sal. tit. ix. Leg. Salicæ tit xxxi. ii. *Si
quis pedem alterius capulauerit, & ibi manatus re-
manserit; Itaque capulaturæ vulnera sunt & pla-
gæ gladio factæ.*

IN SVA MOVITA] nobis esmeutte.

FORBATVDVM FECIT] Vide s̄ ad in-
cert. auct. formul. cap. xxix.

IN NOCTES XL.] Quadraginta dierum
tempus vt plurimum præfinitum erat, cum ali-
quis iurare iuebatur: Adnuntiatio apud Pistas
cap. xxxiii. *Et quia sacramenta post quadraginta no-
ctes legaliter iuranda accipiuntur, &c.*

BREVE SACRAMENTI] Formula sacra-
menti in Ecclesia præstiti post superiorem sen- CAP.
tentiam. Gregor. Turon. lib. iv. cap. xlvi. re- xxxi.
*quirit hominem alium, Vrsun nomine, quem ad altare
clam adductum iurare fecit ac dicere: Per hunc locum
sanctum & reliquias martyrum beatorum, &c. Facto-
que ex hoc iuramento, breue sacramentorum regi protu-*

lit. Breue seu breuis chartula est siue libellus. Lampridius in Alexandro, *milites suos sic vbique sciuit vt in cubiculo haberet breues & numerum & tempora militantium*, idemque postea pittacia pro breuibus vsurpat. In l. v. De conueniendis fisci debitoribus Cod. lib. x. *inter chartulas confiscati breuis quidam adseueratur inuentus qui nomina continebat debitorum & contractuum*. Capitul. lib. iii. cap. LXXXII. *describere in breue*. Vnde & in breuiare Synodi Meldensis cap. xx.

CAP.
XXXII.

SI QUANDO MASCVLVS ET FOEMINA PARITER RAPTVM CONSENSERINT INFRA QVINQVENNIVM LITIGETVR] Raptus accusationem non tantum ipsi parentes, sed & quilibet alij quos commune odium delictorum mouerit instituere possunt: dum tamen intra quinquennium id faciant, alio qui nulli deinceps copia est arguendi, nec de coniugio aut sobole disputandi, l. iii. Cod. Th. De raptu virgin. Illud est quod hoc lemmate indicatur. Itaque hac formula cum quidam de raptu aliquem accusasset, & mulierem quoque, quod pariter consensisse diceretur, de scelere confessis capitalis pœna irroganda erat. Sed tandem quorundam intercessione res ita composita est, vt illi certa pecuniæ summa vitam redimerent: testatione habita intra quinquennium accusationem institutam, & accusatoris causa & reorum ne deinceps ab aliis eiusdem criminis rei postularentur.

VITÆ PERICVLVM] L. i. & ii. Cod. Th. de raptu virginum.

VVADIOS SVOS] Vuadium pignus est

nobis *gage*; quod à vade deductum esse apparet. Synodi Cabilonenfis c. xviii. Capitul. lib. ii. cap. xxxviii. Leg. Baiuuar. cap. i. tit. vi. 3. *ad partem fisci pro fredo præbeat fiderufforem, & donet vuadium de xl. solidis.* cap. iii. tit. i. *donet vuadium Comiti illo de fredo sicut lex est,* cap. xxiv. tit. i. *Dicat hæc verba, & cum dextera manu tradat, cum finit fra porriget vuadium huic qui de terra ipsa cum malla per hæc verba, Ecce vuadium tibi do quod tuam terram alteri non do,* ex quibus dici potest sæpè pro vuadio non pecuniam modo, sed etiam rem quamlibet datam fuisse. pro symbolo scilicet sponfionis. Sic in Chron. Diuionensi. *Fulchardus per vuadium suum & cultellum suum cum fistuca & cespice coram presentia bonorum hominum, qui ibidem aderant se exutum fecit & secundum legem suam missis B. Benigni publicè tradidit.*

IUDICIUM EVINDICATVM] Marcul. CAP. XXXIII.
lib. i. cap. xxxvii.

EPISTOLA ABATIS VEL RECTORIS ECCLESIE] Concessio precariæ, charta præstationis. Marcul. lib. ii. cap. xl. CAP. XXXIV.

CESSIO A DIE PRÆSENTE] Donatio. CAP. XXXVI.
NON OCCVLTE SED PVBLICE] Anianus ad L. i. Cod. Th. De donation. *non occultè, sed publicè, non priuatim vel secretè, sed aut in tabulis, aut in chartis, aut vbi cumque facta legatur donatio.*

MINISTERIALIBVS] colonis, villicis, CAP. XXXVII.
qui villas colunt, & in iis deseruiunt. Flodoardus Hist. Rhemenf. lib. iii. c. xxviii. de Hincmaro; *Plebeis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus pro rebus ministeriorum suorum*

nonnunquam scribens prudenter atque rationabiliter disponebat, qualiter res sibi commissas tractare deberent. Aliquando tamē ministeriales pro vallis & vasallis dicuntur, qui ab alio feudum habent. Capitul. lib. III. cap. xxx. *si homo liber vel ministerialis comitis hoc fecerit, honorem qualemcumque habuerit siue beneficium amittat.* Diploma donationis à Carolo simplici in Odonem Comitem collata Narbonæ an. XII. regni, indictione XII. *Odonem dilectissimum comitem & ministerialem nostrum de rebus proprietatis nostra honorare decreuimus.*

CAP.
XXXIX.

SECURITAS] Marculf. lib. II. cap. XVIII.
Incert. auct. cap. XXXII. & LI.

CAP.
XLI.

ET DE ANNIS XXX.] Constitutionem edidit Theodosius imp. de præscriptione xxx. annorum, vt testantur Theodosius iunior & Valentinianus III. Nouel. lib. II. tit. VIII. *Lex domini patris clementia mea, Theodosij perennis Augusti, qua virtutum suarum morem secutus, humano generi profunda quiete prospexit, constituens post xxx. annos nulla penitus iurgia, que medio tempore nota non fuerant excitari.* Quod ipsum sanxit Valentinianus Nou. lib. II. tit. XII. De episcopali iudicio, & diuersis negotiis, ad quam Anianus Sidonius Apollinaris lib. VII. ep. VII. *Per ipsum ferè tempus, vt deceniualiter loquar, lex de præscriptione tricennij fuerat proquirata: cuius peremptorijs abolita rubricis vis omnis in sextum tracta quinquennium terminabatur.* Vbi plura doctissimus Sauaro.

CAP.
XLI.

BREVE SACRAMENTI] s. cap. XXXI.

CAP.
XLII.

VENDITIO DE AREA] Marculf. lib. II. C. XX.

EVACUATORIA] Marculf. lib. II. cap. CAP.
xxxv. Incert. Auct. cap. xxxvi. XLV.

DE CAUSIS COMMENDATIS] Man- CAP.
datum. Marculf. lib. II. cap. xxxi. XLVI.

AD VARIAS FORMVLAS.

INCIPIUNT CHARTÆ REGALES SEV
IPARENDALES] Perperam his formulis
chartarum regalium titulus adscribitur. Non
enim nomine regis inscriptæ, sed priuatæ epi-
stolæ forma more sæculi confectæ, Ad quas
longioribus notis opus non est, cum omnia
ferè ad Marculfum & alios exposita sint.

BVNNVARIA TANTA DE TERRA CAP.
ARABILI] Modus terræ, *Bonniere* in Butelle- III.
rij libro. Qua voce Ambiani & Atrebates ad-
huc vtuntur.

PER SOLIDVM ET DENARIVM SE- CAP. V.
CVNDVM LEGEM SALICAM VISVS FVI
SPONSARE] Vxoris ducendæ forma quasi
per coemptionem, veteribus Francis vsitata.
Fredegarius de nuptijs Chlodouei & Chlotil-
dis, *legati offerentes, solido & denario vt mos erat Fran-*
corum, eam partibus Chlodouei sponsant. Imaginaria
hæc coemptio vetustissimæ obseruantiaæ spe-
cies, qua vxores emi non apud Germanos tã-
tum, sed apud plerasque gentes mos erat. Saxo-
nes etiam verè sibi vxores emebant. Leg. Sa-
xonum cap. xxxviii, *Vxorem ducturus trecentos*